



Sygn. akt V CSK 228/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 stycznia 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący)

SSN Maria Szulc (sprawozdawca)

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie ze skargi Ł.B.

o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym nakazem zapłaty Sądu
Okręgowego w G. z dnia 4 marca

2013 r., sygn. akt II Nc .../13

w sprawie z powództwa D. Niestandaryzowanego Sekurytyzacyjnego Funduszu
Inwestycyjnego Zamkniętego w W.

przeciwko J. B. i Ł.B.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 10 stycznia 2017 r.,

skargi kasacyjnej skarżącej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 13 listopada 2015 r., sygn. akt V ACa .../14,

1) oddała skargę kasacyjną;

**2) nie obciąża pozwanej obowiązkiem zwrotu na rzecz
powoda kosztów procesu w postępowaniu kasacyjnym;**

**3) przyznaje od Skarbu Państwa Sądowi Apelacyjnemu
w [...] adwokatowi P. M. wynagrodzenie**

**w kwocie 7200,- (siedem tysięcy dwieście) złotych
podwyższone o stawkę podatku VAT z tytułu udzielonej
pozwanej nieopłaconej pomocy prawnej w postępowaniu
kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego w G. oddalającego jej skargę o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym nakazem zapłaty z dnia 4 marca 2013 r. w sprawie z powództwa Niestandardyzowanego Funduszu Inwestycyjnego Zamkniętego w L. o zapłatę kwoty 1 500 000 zł.

Pozwana oparła skargę na podstawie wznowienia określonej w art. 401 pkt 1 k.p.c. twierdząc, że została pozbawiona możliwości działania wskutek doręczenia nakazu zapłaty w sposób zastępczy na podstawie art. 139 § 1 k.p.c. na adres nie stanowiący stałego jej miejsca zamieszkania, bo przebywała z zamiarem stałego pobytu w Irlandii oraz na podstawie określonej w art. 401¹ k.p.c. wobec stwierdzenia wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 marca 2011 r., P 7/09 niekonstytucyjności art. 95 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo Bankowe (Dz. U. 2002 r., Nr 72, poz. 665 ze zm.; dalej „Pr. bank.”) stanowiącego, jej zdaniem, podstawę nakazu zapłaty.

Sąd drugiej instancji odnosząc się do podstawy nieważności postępowania stwierdził, że we wznowianej sprawie dokonane doręczenia spełniały wymogi art. 139 § 1 k.p.c. w związku z przepisami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 października 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym (j.t. 2015 r., poz. 1222 ze zm.). Doręczenie, zgodnie z art. 135 § 1 k.p.c. odbyło się w miejscu zamieszkania pozwanej, a więc miejscowości, w której pozwana przebywa z zamiarem stałego pobytu (art. 25 k.c.). Pobyt w innej miejscowości, nawet długotrwały, nie uzasadnia przyjęcia, że doszło do zmiany miejsca zamieszkania, a twierdzeniu pozwanej, że przebywała z zamiarem stałego pobytu w Irlandii przeczy treść licznych pism procesowych, które pod koniec 2012 i w 2013 r. składała w postępowaniach toczących się z jej udziałem i w których nie powoływała się na żadne okoliczności świadczące o zmianie miejsca zamieszkania. W ocenie Sądu drugiej instancji bez znaczenia pozostaje okoliczność, że w dniu 4 czerwca 2007 r. udzieliła innym osobom upoważnienia do odbioru korespondencji,

skoro to umocowanie nie zostało złożone do akt sprawy wznawianej. Ponadto okoliczność, że mimo dochowania warunków z art. 139 § 1 k.p.c. pismo nie dotarło do adresata nie ma wpływu na skuteczność doręczenia, więc fakt nie odebrania przez pozwaną nakazu zapłaty, prawidłowo doręzonego w sposób zastępczy, nie stanowi o pozbawieniu jej możliwości obrony praw wskutek naruszenia przepisów prawa.

Sąd drugiej instancji uznał za nieskuteczne oparcie skargi na podstawie wznowienia postępowania wskazanej w art. 401¹ k.p.c. Art. 95 Pr. bank. nie stanowił podstawy rozstrzygnięcia, natomiast art. 194 ust. 1 ustawy z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych (j.t. Dz. U. 2014 r., poz. 157 ze zm.) stanowiący podstawę ujawnienia wierzytelności nabytej na podstawie cesji w wyciągu z ksiąg rachunkowych powoda był przedmiotem oceny Trybunału Konstytucyjnego, który wyrokiem z dnia 11 lipca 2011 r., P 1/10 uznał, że w części, w jakiej nadaje moc prawną dokumentu urzędowego księgom rachunkowym i wyciągom z ksiąg rachunkowych funduszu sekurytyzacyjnego w postępowaniu cywilnym prowadzonym wobec konsumenta, jest niezgodny z art. 2, art. 32 ust. 1 zdanie pierwsze i art. 76 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i nie jest niezgodny z art. 20 Konstytucji. Wskazał, że nawet gdyby uznać pozwaną za konsumenta, to wyciąg z ksiąg funduszu nie stanowił wyłącznej podstawy wydania nakazu zapłaty, a jedynie przesądził o rodzaju postępowania odrębnego. Ponadto omawiany wyrok został ogłoszony w Dzienniku Ustaw w dniu 25 lipca 2011 r. i z tym dniem nastąpiła utrata mocy obowiązującej art. 194 ust. 1 ustawy w zakwestionowanym zakresie, zaś kwestionowany nakaz zapłaty został wydany w dniu 4 marca 2013 r., wobec czego zarzut naruszenia tego przepisu przez jego zastosowanie w części, w jakiej stwierdzono jego niekonstytucyjność, mógł stanowić podstawę zarzutu apelacyjnego, a nie podstawę skargi o wznowienie postępowania.

Sąd drugiej instancji nie podzielił stanowiska skarżącej, że naruszono jej prawo do sądu przewidziane w art. 6 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz w art. 45 i 78 Konstytucji RP z tego względu, że art. 139 § 1 k.p.c. ma na celu ochronę powoda i jego prawa do realnej egzekucji orzeczeń, a wykluczenie procesu *in absentia* pozbawiałoby go prawa do sądu.

Ponadto pozwana miała obowiązek liczenia się z nadejściem pisma sądowego, bo nie tylko brała aktywny udział w licznych postępowaniach wiążących się z wierzytelnością z tytułu poręczenia kredytu i za pomocą pełnomocników do odbioru korespondencji odbierała przesyłki sądowe, ale przed wyjazdem za granicę otrzymała wezwanie do zapłaty długu, wobec czego powinna należycie zabezpieczyć swoje interesy.

Pozwana w skardze kasacyjnej od powyższego wyroku zarzuciła naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 22¹ k.c., art. 25 k.c. i § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w zw. z art. 109 § 1 k.p.c., zaś uchybienie przepisom postępowania wywiodła z naruszenia art. 401 pkt 2 k.p.c. w zw. z 139 § 1 i 379 pkt 5 k.p.c., art. 401¹ k.p.c. i art. 232 w zw. z 391 § 1 k.p.c. Wniosła o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu ewentualnie o jego uchylenie i zmianę wyroku Sądu Okręgowego w G. z dnia 1 października 2014 r., II C .../13 i wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym nakazem zapłaty Sądu Okręgowego w G. z dnia 4 marca 2013 r., II Nc .../13, uchylenie tego nakazu i oddalenie powództwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut naruszenia art. 232 w zw. z 391 § 1 k.p.c. skarżąca uzasadnia przekroczeniem granic działania Sądu drugiej instancji z urzędu, naruszeniem zasad kontradyktoryjności, prawa do bezstronnego sądu i równego traktowania stron w wyniku dopuszczenia z urzędu dowodu z dokumentów znajdujących się w aktach spraw dotyczących postępowań toczących się z udziałem pozwanej.

Art. 232 zd. 1 k.p.c. wyraża zasadę kontradyktoryjności nakładając na strony obowiązek wskazania dowodów dla stwierdzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne i obciążając je odpowiedzialnością za wynik procesu. Zdanie drugie tego przepisu daje natomiast sądowi uprawnienie dopuszczenia dowodu nie wskazanego przez stronę, przy czym nie jest to obowiązek, czy powinność sądu, a jedynie prawo stanowiące wyjątek od zasady kontradyktoryjności. Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 11 grudnia 2015 r., III CSK 23/15

(G. Prawn. 2015. R, nr 243, poz. 5), przy istotnym wzmocnieniu zasady kontrydiktoryjności zachowany został cel postępowania cywilnego w postaci dążenia do wydania orzeczenia zgodnego z zastosowaną normą prawną, czyli odpowiadającego rzeczywistym okolicznościom sprawy. Z tej przyczyny dopuszczenie przez sąd dowodu z urzędu zasadniczo nie może być uznane za działanie naruszające zasady bezstronności sądu i równości stron, nie można bowiem sądowi zarzucić, że działając w ramach przyznanego mu uprawnienia, realizuje cel wydania wyroku.

W sprawie niniejszej Sąd drugiej instancji dopuścił dowód z określonych dokumentów znajdujących się w aktach spraw innych postępowań w celu ustalenia rzeczywistego miejsca zamieszkania pozwanej. Pozwana nawet nie twierdzi, że zgłosiła zastrzeżenie z wnioskiem o wpisanie do protokołu na podstawie art. 162 k.p.c., wobec czego nie może skutecznie zarzucać uchybienia przez sąd art. 232 zd. 2 k.p.c. (uchwały Sądu Najwyższego z dnia 27 października 2005 r., III CZP 55/05, OSNC 2006 r., nr 9, poz. 144, z dnia 27 czerwca 2008 r., III CZP 50/08, OSNC 2009 r., nr 7-8, poz. 103, wyroki Sądu Najwyższego z dnia 26 sierpnia 2009 r., I CSK 13/09, nie publ., z dnia 4 grudnia 2011 r., I CSK 374/11, nie publ., z dnia 17 czerwca 2014 r., I CSK 401/13, OSNC-ZD 2014 r., nr C, poz. 49). Niezależnie od tego stwierdzić trzeba, że dopuszczenie przez sąd dowodu z urzędu w postępowaniu, w którym przedmiotem badania jest nieważność postępowania z przyczyny zarzutu pozbawienia strony możliwości działania wskutek naruszenia przez sąd przepisów postępowania, na okoliczności istotne dla stwierdzenia czy rzeczywiście doszło do naruszenia prawa, nie stanowi działania w interesie jednej ze stron. W rzeczywistym interesie obu stron oraz interesie publicznym leży bowiem wyjaśnienie, czy postępowanie przed sądem miało przebieg prawidłowy bądź czy było obarczone tak poważnymi wadliwościami, które uzasadniają stwierdzenie nieważności postępowania. Wbrew twierdzeniu pozwanej, dopuszczenie dowodu miało na celu dokonanie rzetelnego ustalenia jej faktycznego miejsca zamieszkania w dacie doręczenia nakazu zapłaty i stwierdzenia, czy nakaz został doręczony na adres, o którym mowa w art. 135 § 1 k.p.c. w zw. z art. 25 k.c.

Brak podstaw do przyjęcia, że Sąd Apelacyjny dokonał błędnej wykładni art. 25 k.c. w zakresie pojęcia „ zamiaru stałego pobytu”. Nie ulega wątpliwości, że nie jest wystarczające do ustalenia miejsca pobytu pozwanej wystąpienie tylko przesłanki zamieszkania w Irlandii. Nawet długi pobyt poza miejscem zamieszkania związany z podjęciem zatrudnienia lub nauki nie przesądza o zamiarze stałego pobytu. Przesłankę tę należy oceniać przy uwzględnieniu stanowiska zainteresowanego, ale według kryteriów zobiektywizowanych, na podstawie okoliczności wskazujących jaka miejscowość stanowi centrum działalności i aktywności życiowej danej osoby oraz czy dotychczasowe miejsce zamieszkania utraciło przymiot stałości. Brak podstaw, by przypisać Sądowi Apelacyjnemu wadliwe rozumienie treści lub znaczenia tej normy prawnej z punktu widzenia ustalonych reguł wykładni, tym bardziej że argumenty skarżącej zmierzają nie tyle do wykazania jej naruszenia wskutek błędnej wykładni, ile do zakwestionowania prawidłowości zastosowania tego przepisu.

Właściwa ocena przez Sąd drugiej instancji prawidłowości doręczenia zastępczego na adres stałego zamieszkania pozwanej czyni niezasadnym zarzut naruszenia art. 401 pkt 2 w zw. z 139 § 1 i 379 pkt 5 k.p.c. Okoliczność wadliwego doręczenia awiza wskazana w skardze kasacyjnej nie była podnoszona przed Sądem drugiej instancji i nie była podniesiona w skardze o wznowienie, co czyni niedopuszczalnym powołanie się na nią przez pozwaną na etapie postępowania kasacyjnego.

Wbrew twierdzeniu skarżącej Sąd Apelacyjny, w ramach oceny podstawy wznowienia określonej w art. 401¹ k.p.c., nie przyjął, że art. 194 ustawy o funduszach inwestycyjnych nie stanowił podstawy wydanego nakazu zapłaty. Sąd ten wskazał jedynie, że wyciąg z ksiąg rachunkowych powodowego Funduszu nie stanowił jedynej podstawy wydania nakazu. Nie ma również racji skarżąca wskazując, że art. 401¹ k.p.c. ma także zastosowanie w sytuacji, gdy orzeczenie, którego podstawę prawną stanowi przepis prawa uznany za niezgodny z Konstytucją RP, zapadło po wydaniu przez Trybunał Konstytucyjny wyroku stwierdzającego tę niezgodność. Jak wskazuje doktryna, istota tej podstawy prawnej polega na tym, że *ex post*, po wydaniu orzeczenia, dochodzi do podważenia jego podstawy prawnej ze względu na jej niezgodność z normą

konstytucyjną. Podstawa prawna orzeczenia zostaje zakwestionowana następnie i pozbawiona mocy obowiązującej wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego. W dacie orzekania sąd stosuje zatem prawidłowo obowiązującą normę prawną, lecz zostaje ona usunięta później, ze skutkiem *ex tunc*, z obrotu prawnego, a przyczynę wznowienia stanowi orzeczenie Trybunału o jej sprzeczności z normą konstytucyjną. Skoro zatem kwestionowany przez skarżącą nakaz zapłaty został wydany dwa lata po wyroku Trybunału z dnia 11 lipca 2011 r., P 1/10, którym została stwierdzona niezgodność art. 194 ust. 1 ustawy o funduszach inwestycyjnych w zakresie, w jakim nadaje moc prawną dokumentu urzędowego księgom rachunkowym i wyciągom z ksiąg rachunkowych funduszu sekurytyzacyjnego w postępowaniu cywilnym prowadzonym wobec konsumenta, to fakt niekonstytucyjności tego przepisu w zakwestionowanym zakresie nie może stanowić podstawy wznowienia, a jedynie podstawę - jak prawidłowo wskazał Sąd Apelacyjny - zarzutu podniesionego w środku zaskarżenia od nakazu zapłaty. Z tej też przyczyny uchyla się spod kontroli kasacyjnej zarzut naruszenia art. 22¹ k.c.

Nie ma podstaw do uwzględnienia zarzutu naruszenia § 20 rozporządzenia, bo zgodnie z utrwalonym stanowiskiem doktryny i judykatury sformułowanie „...powinien zawierać oświadczenie, że opłaty nie zostały...” oznacza obowiązek pełnomocnika z urzędu do złożenia takiego oświadczenia (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 2012 r., V CZ 133/11, nie publ.). Zgodnie z § 19 rozporządzenia Skarb Państwa ponosi koszty nieopłaconej pomocy prawnej z urzędu, więc złożenie oświadczenia, że koszty te nie zostały pokryte przez stronę stanowi warunek konieczny ich przyznania, zaś nieusuwalny brak wniosku wywołuje skutki materialnoprawne w postaci utraty prawa do wynagrodzenia.

Z tych względów orzeczono na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. O kosztach należnych pełnomocnikowi powoda orzeczono na podstawie art. 98 § 1, art. 108 § 1 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c. oraz § 2 pkt 7, § 10 ust. 4 pkt 2 i § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz. U. 2015, poz. 1804), zaś o wynagrodzeniu pełnomocnika z urzędu na podstawie § 4 pkt 1, § 8 pkt 7 i § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października

2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. 2015, poz. 1801).

jw

kc